

INNHold

Forord til ny og revidert utgave	13
Innledning og leserveiledning.....	15
Kapittel 1	
Inn i klasserommet – begynneropplæring i praksis.....	21
<i>Ragnhild Sønstabø</i>	
Brobyggere.....	22
Det komplekse samspillet.....	22
Lærerens ståsted.....	24
Tilrettelegging og organisering.....	24
Klasserommet.....	25
Norskkroken.....	26
Matematikkroken.....	27
Kunst og håndverkskroken.....	28
Elevenes arbeidsplass.....	28
En uke i klasse 1a.....	29
«God morgen» og morgensamling.....	30
Den matematiske samtalen.....	32
Ukens lyd/bokstav.....	33
Ukens dikt.....	33
Arbeidsøktene.....	34
Uteskole.....	35
Klassemøte.....	36
Bibliotek.....	37
Friminutt.....	37
Avslutning av skoledagen og skoleuka.....	38
Samarbeid hjem–skole.....	38

Avslutning.....	39
Litteratur.....	40

Kapittel 2

Ei oversikt over teorigrunnet for begynnaropplæringa	41
---	----

Hilde Traavik, Martha Elvina Frislid og Bjørnar Alseth

Teoriar som kastar lys over utviklinga av språkleg og matematisk kompetanse.....	42
Eit sosiokulturelt perspektiv på læring.....	47
Kven er 6-åringen?.....	48
Ein utviklingsmessig overgangsfase.....	49
Barns tankeverd.....	51
Hjernen sin funksjon.....	51
Utviklingsmessige behov.....	52
Litteratur.....	53

Kapittel 3 Å lære seg å lære – grunnlag også for lese-, skrive- og matematikkopplæring	55
---	----

Martha Elvina Frislid

Skolen – et sted å lære.....	56
Tilpasset opplæring.....	57
Et tilbakeblikk.....	57
Visjon og virkelighet.....	58
Dreining i skolen mot sterkere vekt på læring?.....	60
«Læring» versus «undervisning».....	61
Klargjøring av begreper.....	62
To læringstradisjoner.....	65
Et støttende og metakognitivt utviklende læringsmiljø.....	65
Foreldre er viktige støttespillere.....	69
Allsidig undervisning som stimulerer til helhetlig læring.....	72
En påminning om prinsippene ved tilpasset opplæring.....	73
Teoriene er bare verktøy og må brukes med fornuft.....	75
Noen avsluttende betraktninger.....	77
Litteratur.....	79

Kapittel 4

Vegar til skriftspråket	83
<i>Hilde Traavik</i>	
Kva seier (og sa) læreplanane?.....	84
Barns vanlege leseutvikling.....	86
Utvikling av språkleg medvit.....	89
Språket som leiketøy.....	91
Det munnlege språket.....	94
Høgtlesing og annan bruk av litteratur.....	95
Ulike prinsipp i den første lese- og skriveopplæringa.....	95
Syntetiske prinsipp.....	96
Analytiske prinsipp.....	97
Prinsippet om samtidig lesing og skriving.....	98
Prinsippet om lese- og skriveopplæring med utgangspunkt i elevproduserte tekstar.....	99
Abc-bok eller ikkje?.....	100
Nokre arbeidsmåtar i den første skrive- og leseopplæringa.....	100
Vekas dikt.....	101
Individuell lesing.....	102
Individuell skriving.....	103
Avslutning.....	106
Litteratur.....	106

Kapittel 5

Undersøkelandskap i matematikk	109
<i>Bjørnar Alseth og Mona Røsseland</i>	
Et skikkelig problem, med vekt på det matematikkfaglige.....	111
Åpen oppgave.....	113
Oppgave i flere trinn.....	115
Matematisk fokus.....	117
Ulike uttrykksformer og ulike abstraksjonsnivåer.....	118
Et konkret fundament.....	120
Å utvikle forståelse i matematikk.....	121
Kommunikasjon i klasserommet.....	122
De gode spørsmål.....	123
Faglig retning.....	126
Å kommunisere i matematikkundervisningen.....	127
Arbeid med tallmønster.....	128

Avslutning.....	130
Litteratur.....	131

Kapittel 6

Betydningen av estetisk og filosofisk læring.....	133
--	------------

Martha Elvina Frislid

Et glimt inn i første klasse.....	134
Meningsfull læring.....	135
Lek som grunnlag for utvikling og læring.....	136
Estetisk og filosofisk læring.....	137
Hvorfor er estetisk læring viktig?.....	139
Hvorfor er filosofisk læring viktig?.....	140
Representerer filosofi og estetikk hver sin verden, eller fins det en sammenheng mellom dem?.....	143
Estetisk og filosofisk læring som et pedagogisk anliggende.....	144
Litteratur.....	148

Kapittel 7

Rollelek og bildeskaping – midler til læring og kommunikasjon.....	151
---	------------

Om rollelek og bildeskaping i arbeidet med å utvikle grunnleggende ferdigheter i lesing, regning og skriftlig og muntlig kommunikasjon, særlig i tilknytning til norsk og matematikk

Anne Grete Solstad

Innledning.....	151
Bildeskaping og lek i skolen.....	152
Ny læreplan fra 2006.....	152
Teoretisk forståelse.....	153
Lek.....	155
Regellek.....	155
Konstruksjonslek.....	156
Rollelek.....	156
Bildespråk.....	159
Bilder som uttrykk.....	159
Bilder som inntrykk.....	169
Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på lærerrollen ved lek og bildeskaping i skolen.....	171
Avslutning.....	173
Litteratur.....	175

Kapittel 8

Gevinst på alle hyller	179
<i>Intervju med høskolelektor Mia Granberg</i>	
Vi lærer ubevisst å bruke språket	180
Fra her og nå-språk til der og da-språk	180
Ordvev med meningshull	181
Konteksten påvirker forståelsen	181
Erfaring gir teksten mening	182
Støtt opp om lekelesing	182
Høytlesing hjemme og i grupper	183
Nett no er det du!	184
Litteratur	184

Kapittel 9

Skolestart på andrespråket	185
<i>Vigdis Rosvold Alver</i>	
Minoritetsspråklige elever	185
Elevenes språksituasjon ved skolestart varierer	186
Kjennskap til elevenes språksituasjon er viktig	187
Tospråklig undervisning for minoritetsspråklige elever – bare på papiret?	188
Morsmålet – en viktig ressurs	188
Å være en del av skolen	189
Andrespråklæreren må se det norske språket «utenfra»	190
Aktive og autentiske lærings situasjoner	192
Ordforrådet – en viktig faktor	194
Å utvide ordforrådet gjennom fortellinger og temaer	195
Lese- og skriveopplæring som elevene forstår	197
Felles tekstskapning gir optimal førforståelse	199
Å lære matematikk på andrespråket	200
Foreldrene – viktige samarbeidspartnere	202
Avslutning	204
Litteratur	204

Kapittel 10

«Det der er ikkje ein trekant!»	207
Undersøkande samtale og omgrepsutvikling i matematikk	
<i>Rune Herheim</i>	
Matematiske møte i den undersøkande samtalen.....	209
Kva er ein trekant? Viktige eigenskapar	210
«Eit tårn, eller toppen på ein rakett!» Assosiasjonsstimulering.....	211
Eit strykejern – krav til kantar i ein trekant	213
«Hjørna er spisse, kantane er flate!».....	214
«Dei der er like lange, men dei her er ikkje like lange!».....	216
Ein trekant er ikkje berre ein trekant	218
Litteratur.....	222

Kapittel 11

Vurdering for læring	223
<i>Toril Frafjord Hoem</i>	
Innledning.....	223
Hva sier forskning om vurdering for læring?.....	225
Vurdering i ulike tidsspenn.....	227
Vurdering i det korte tidsspennet.....	227
Vurdering i det mellomlange tidsspennet	232
Vurdering i det lange tidsspennet.....	238
En bærekraftig vurderingskultur.....	240
Litteratur.....	241

Kapittel 12

Lekne samtaler i begynneropplæringen	243
Prosessevaluering som metode i arbeidet med å identifisere og forebygge lese- og skrivevansker	
<i>Helg Fottland og Synnøve Matre</i>	
Læring og identitet	244
Kartlegging i et sosiokulturelt perspektiv.....	246
Forskningsfokus og metodiske perspektiver	246
Datainnsamling.....	247
Dataanalyse.....	247
To fortellinger.....	248
Første fortelling: Kjenner Signe «sine» bokstaver?	248
Andre fortelling: Har Kristian dysleksi?	249

Betydningsfulle temaer.....	251
Å se.....	251
Å få kontakt.....	252
Å vandre videre – sammen.....	254
Konklusjoner.....	255
Konsekvenser.....	256
Litteratur.....	258

Kapittel 13

Elevtekstanalyse som vurderings- og kartleggingsverktøy.....	261
---	------------

Hilde Traavik

Kort om barns vanlige skriveutvikling.....	263
Hvor er Tor i sin skriveutvikling?.....	266
Kontekstnivået.....	267
Tekstnivået.....	267
Setningsnivået.....	267
Ordnivået.....	268
Konklusjon etter analysen – eller: resultatet av kartleggingen.....	270
Litteratur.....	270

Kapittel 14

Tilpassing for skriftspråklig læring.....	273
--	------------

Kartlegging av barns lese-, skrive- og regneferdigheter – hvorfor og hvordan

Elin Reikerås og Liv Engen

Å følge barns utvikling.....	274
Sentrale områder for observasjon og kartlegging.....	276
Skriftspråklige interesser og erfaringer.....	277
Språklige ferdigheter.....	278
Bevissthet.....	280
Fonologisk bevissthet.....	280
Tallmessig bevissthet.....	281
Bokstaver og tallsiffer avkodes og gir mening.....	282
Bokstaver.....	282
Tallsiffer og regnesymbol.....	283
Å kunne lese flytende.....	284
Leseforståelse.....	285
Å kunne regne flytende.....	286
Regneforståelse.....	287

Skriveferdighet	287
«Å vente og se» eller ...?	289
Litteratur	290
Forfatteromtaler	293

FORORD TIL NY OG REVIDERT UTGAVE

Den opprinnelige utgaven av denne boka ble utgitt i 2006. Tittel da var *Boka om GLSM – grunnleggende lese-, skrive- og matematikkopplæring*, og boka var skreddersydd for studieemnet GLSM i lærerutdanningen.

I løpet av de åtte årene som er gått siden da, har det skjedd endringer i både lærerutdanningen, grunnskolen og samfunnet. En av endringene er at vi fikk ny rammeplan for lærerutdanningen i 2010, slik at GLSM nå ikke lenger er et eget, flerfaglig studieemne i grunnutdanningen. Videre ble reviderte fagplaner i blant annet norsk og matematikk i *LK06* implementert i august 2013, noe som også gir litt endrede rammer for begynneropplæringen i lesing, skriving og matematikk. Dette var utgangspunktet vårt for revisjonsarbeidet.

Selv om GLSM ikke lenger er et rammeplanbestemt tverrfaglig fellesfag i lærerutdanningen, skal utvikling av begynneropplæringskompetanse fortsatt være et bredt faglig ansvar i utdanningen. Dette slås fast i nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen (KUDs rammeplanutvalg 20.10.10). Retningslinjene legger føringer for programplaner som blir laget ved utdanningsinstitusjonene. Retningslinjer for *pedagogikk og elevkunnskap* (PEL), som er et overordnet profesjonsfag i lærerutdanningen, poengterer at i «grunnskolelærerutdanningen for trinnene 1–7 vil tema som vedkommer begynneropplæring stå sentralt» (s. 16). Dette følges opp i læringsutbytteformuleringer for både praksisopplæringen og for fagemnene PEL, norsk og matematikk.

Slik ser vi at det også i grunnskolelærerutdanningen er behov for ei lærebok med bred, flerfaglig tilnærming til temaet begynneropplæring. Vi håper boka fremdeles kan fungere som et hjelpemiddel til å se de ulike pedagogiske og didaktiske områdene i begynneropplæringen i sammenheng. Det var i sin tid tanken bak organisering av studieemnet GLSM, og det er fortsatt viktig for å kunne gi elevene i grunnskolen god begynneropplæring.

Det er vårt håp at den reviderte boka, som også inneholder et helt nytt kapittel om vurdering av lesing og skriving, skal oppleves som nyttig og relevant for grunnskolelærerstudenter og for lærere som underviser i begynneropplæringen i lesing, skriving og matematikk på småskoletrinnet.

Bergen, juni 2014

Martha Elvina Frislid Hilde Traavik